

Euskal soziolinguistikaren egoera eta bide berriak

Iñaki Larrañaga

Txepetxen liburu berria, Soziolinguistikaren alorrean burutu duen tesi doktora, gure artean agertzeaz dago. Une egokia, beraz, Euskal Herriko Soziolinguistika non eta nola aurkitzen den eta Txepetxen tesi honek zer berririk dakarkion, ezer berririk badakar behintzat, Euskal Herriko Soziolinguistikari, aztertzeko. Hauxe izango da gure lan honen helburua.

Bi ataletan banatuko dugu komentario hau:

1. Soziolinguistikaren aldetik Euskal Herrian orain arte eman diren urratsak noraino iritsi diren eta zein izan diren Soziolinguistikaren alorrean egindako ikerketetan erabili ditugun erreferentzia teorikoak.
2. José M.ª Sánchez Carrión "Txepetx"en tesiak, lan teorikoa denez, teoria soziolinguistikoaren aldetik erreferentzia berririk ba ote dakarren eta zertan gauzatzen diren erreferentzia horiek.

1. Euskal Herrian soziolinguistikaren aldetik orain arte eman diren urratsak

Soziolinguistika, zientzia autonomo bezala, nahikoa gaztea baldin bada, 1950eko hamarkadan hasi bait zen lehenik izen hori erabiltzen USA aldean, Euskal Herrian izen hori plazaratzen hasi ginela oraindik 20 urte betetzeko daudela aitortu beharra dago.

Horrek ez du esan nahi, ordea, izen horrekin ez bazen ere, lehenago Soziolinguistikari dagokion ikerketarik egin ez denik gure artean. Izan ere, Soziolinguistikak, zientzia bezala, aitzindari ugari izan bait du Euskal Herrian.

Halere, kasurik gehienetan hizkuntzaren apologia eta defentsa egiten gehiago ahalegindu dira, ikuspegi soziolinguistiko batetik, hizkuntz komunitatearen egoera analizatzen eta baloratzen baino.

Era berean aitortu behar da, gainera, aitzindari gehienek kasuan Linguistikaren ikuspegia izan dela nagusia edo bakarra hizkuntzaren gaia aztertzerakoan. Hizkuntz komunitatea edo hiztunak baino gehiago, hizkuntza bera hartu izan bait da kontutan; hizkuntza gramatika bezala gehiago, gertaera sozial bezala baino.

Aitzindari hauen aportazioak aztertzea eta baloratzea guztiz interesgarria' dela uste badugu ere, guk ez dugu orain lan hori egiteko ez astirik ez materialerik, eskuartean behintzat. Gaurko honetan, beraz, azken 15-20 urte hauetan gure artean egin diren ikerlan soziolinguistiko teoriko nahiz aplikatuetara mugatuko gara.

Ikerketa teorikoak

José M.ª Sánchez Carrión "Txepetx" bera izan zen, hain zuzen, Euskal Herrian gisa horretako lanei hasiera eman ziena, 1970eko udan Nafarroan Euskararen egoera nolakoa zen aztertzen hasi zenean (*El estado actual del vascuence en Navarra (1970). Factores de Regresion. Relaciones de Bilinguismo*, Institucion Principe de Viana, Iruñea, 1972). Une horretan ari zen bere aldetik Pedro de Yrizar "Los Dialectos y Variedades de la Lengua Vasca. Estudio Linguistico-Demografico" (*RSVAP*, Donostia, 1973) aztertzen Euskal Hern osoko udalerrri guztietako datu-bilketa zehatz bat egitea lortzen zuelarik.

Txepetxen lanaren ondotik, beste bi lan etorriko dira Euskara Nafarroan zertan den eta bere galtze-prozesua nondik-norakoa den aztertzen dutenak: Irigarai Aingeruren *Una Geografía Diacrónica del Euskara en Navarra* (Ediciones del Diario de Navarra, 1974) eta Jose Angel Irigaraik 1973an argitaratutako *Euskara eta Nafarroa*.

Txepetxek egindako lanera itzuliz, lan honetan, Nafarroan Euskararen egoera eskualdez eskualde nolakoa zen aztertzeaz gainera, egoera norren sustraiak eta ondorioak zeintzuk diren jorrazten zuten.

Lan horretan agertzen dira gure artean, lehen aldiz, hizkuntzen arteko ukipenak sorteraizten dituen arazoak. Hizkuntzen arteko ukipena, alegia, ez dela inoiz ere baketsu eta gozoa, eztabaidaz eta konfliktoz betea baizik; jokoan sartzen diren hizkuntzak bakoitzak beretzako errebindikatzten dituelako hizkuntza erabiltzeko guneak eta funtzioak.

Lan horretan agertzen da, bestalde, geroago beste lan batzuetan sakonkiago aztertua izango bada ere, elebitasun-mota ezberdinen deskribapena. Bertan aipatzen dira mota ezberdinetako elebitasun eta sasi-elebitasunak, hizkuntzen arteko ukipen-harremanen ondorio bezala.

Lan honetan aipatzen da baita ere, lehen aldiz gure artean, jatorrizko hizkuntzari gorroto izateraino eramaten duten mekanismo psikologikoen prozesua.

Esanenezake, beraz, Txepetxen lan hori izan dela Soziolinguistikaren alorrean, nahiz eta izen hori ez eraman, gure artean egin den lehenbiziko ikerketa sistematizatua. Bertan, hizkuntz komunitate baten egoera aztertzeaz gainera, teoria aldetik esplikazio bat, oraindik era elemental batean besterik ez bada ere, ematea lortzen da.

Lehenbiziko lan honetan aipatu kontzeptuak, ondoko lanetan gehiago sakonduz joango da José M.ª Sánchez Carrión, bereziki honako hauetan:

1974ean "Bilinguismo, Diglosia y Contacto de Lenguas", *ASFVJU*, 3-39 or.

1981ean "La Navarra Cantábrica (malda Erreka). Estudio Antropolinguístico de una comunidad Euskaldun", *Fontes Linguae Vasconum*, 37. zk.

1981ean *El Espacio Bilingue (Aspectos Etmolingüísticos del Bilingüismo y Teoría Lingüística de los Espacios)*, Eusko Ikaskuntza, Burlada.

1985ean "La nueva sociolingüística y la Ecología de las Lenguas", *Homenaje a A. Irigarai*, Eusko Ikaskuntza.

Lan hauek kontzeptualizazio aldetik egiten dute aportaziorik bikainena. Bereziki sakontzen eta argitzen dira hizkuntzen arteko ukipenetik sortzen diren mota ezberdinetakoa elebitasunak eta sasi-elebitasunak, batez ere diglosikoak.

Ikerketa aplikatuak

Txepetxek bere gogoeta sakonak egiten jarraitzen zuen bitartean, eman zitzaion hasiera, bestalde, oraingo honetan Euskaltzaindiaren eraginez, Euskal Herriko azterketa Soziolinguistiko Orokor bat egiteko proiektuari. Ikerlan hori burutzeko ardura SIADECO elkarteak hartu zuen eta, *Hizkuntz Borroka Euskal Herrian* izenarekin, lan horren laburpen bat argitaratu zen 1979. urtean¹.

Lan honen helburua, Euskarak bizi dituen prozesuen azterketa egitea izan zen. Hala nola: a) Euskararen atzerapen-prozesuaren zergatiak aztertzea; b) Euskararen kontserbazio-prozesuaren baldintzak ezagutzea; c) Euskararen berreskurapen-prozesua zenbaterainokoa den neurtzea.

Prozesu horien azterketan aurkituriko emaitza nagusiak, honako hauek izan ziren:

a) Hizkuntzaren atzerakada edo galtze-prozesuari dagokionez, agertzen zen, hizkuntzen arteko ukipena hizkuntzen arteko gatazka bilakatzen dela. Ez dagoela elebitasun territorial orekatu eta baketsurik. Hizkuntza batek (indartsuenak) bestea (indarririk gabea) jan egiten duela. Horrela gertatu dela Nafarroako, Arabako eta Bizkaiko zenbait lurraldetan. Txepetxen teoria, beraz, guztiz frogatua gelditzen dela.

b) Hizkuntza kontserbatu den lurraldeetan, berriz, berebiziko higadura edo erosioa jasan duela, ez bakarrik beste lurralde batzuetatik etorri direnak euskaldundu ez direlako, baizik eta bertan jaiotako askok euskara galdu dutelako (famili bidezko hizkuntz transmisioaren hutsegitearen ondorioz) edota, euskara jakin arren, erabiltzen ez dutelako. Horrela, Euskara jakin gabe bizitzea oso

erraza gertatzen den bitartean, erdara jakin gabe bizitzea ezinezkoa da Euskal Herrian.

c) Hizkuntzaren berreskurapenari dagokionez, ahaleginik aipagarrienak haurren irakaskuntzan (ikastoletan) eta gazte eta helduen irakaskuntzan eman dira. Ez dirudi, ordea, oraindik euskara galtzen dutenak adina direnik euskara berreskuratzen dutenak. Komunikabide sozialen aldetik hizkuntza berreskuratzearen ahaleginak aipatu behar dira: alde batetik, Herri-Irratien bidez, hizkuntza mintzatuari dagozkionak, eta *Argia* eta *Jakin* aldizkarien bidez, euskara idatziap dagozkionak.

Azterketa soziolinguistikoro orokor honen inguruan, eta aldi berean, beste ikerketa batzuk egin izan dira elebitasunaren inguruan. Hala nola, M.ª José Azurmendik² egindako lan teorikoak, alde batetik, eta ikerketa aplikatuak, bestetik. Horien artean azpimarragarriena bere tesi doktora (1983), Donostia eskualdeko haurren artean egindako ikerketa izan zen, non elebitasunaren deskribapen soziolinguistikoaren eredu bat aurkezten ahalegintzen den. Horretarako erabiltzen duen bidea da: hizkuntz aldagai ezberdinak, guztiak batean sartu eta elkarren arteko korrelazioak aztertu. Metodologiaren aldetik, analisi multibariante edo aldagai anitzen analisisimota erabiltzen du, konponente nagusien analisiaren teknikaz baliatuz.

Alor honekin loturik joan dira Eskolaren eta Hezkuntzaren inguruan egin diren beste zenbait ikerketa³. Hala nola Karmele Rotaetxe, Feli Etxeberria eta Itziar Idiazabalek egin dituztenak, adibidez. Aipamen berezia egin behar da Felix Etxeberriaren tesi doktoralari buruz, non aztertzen diren Donostia inguruko ikastetxeetan erabiltzen diren eredu linguistikoaren emaitzak.

Bide beretik joan dira Siadeko taldeak azken aldi honetan Hezkuntz Kontseilaritzakoekin batera egin dituen ikerketak Euskararen Irakaskuntzan erabiltzen diren ereduaren inguruan (EIFE deiturikoa). Ikerketa hauen bidez jakin nahi izan da, zein diren Euskararen irakaskuntzan faktorerik eraginkorrenak eta faktore horiek eredu bakoitzean duten intzidentzia. Oraindik goizegi bada ere konklusio definitiboak ateratzeko, badirudi, haur erdalduak benetan euskaldundu nahi badira, euskara asinatura bezala irakatsiz ez dela horrelakorik lortu ahal izango. Konklusio honetan ikerketa guztiak bat datozela esan beharra dago.

Beste alor bateko azterketa egiten ahalegindu da Txillardegik (*Elebidun gizartearen azterketa matematikoa*, UEU, Iruñea, 1984),

euskararen erabilpenean euskaldunen artean erdaldunen presentziak duen intzidentziaren neurketa matematikoki aztertuz. Azterketa honen filosofia, hizkuntzaren erabilpena probabilitatearen teorian oinarritzen dela frogatzean datza, horrek baldintzatzen bait du erabiliko den hizkuntzaren hautaketa.

Teoria honen baieztapen borobila, Siadeko taldeak Gipuzkoako probintzian euskararen ezagutza-mailez eta erabilera errealez egin zuen ikerketan agertu zen, non Gipuzkoan zehar euskara ongi edo zerbait dakitenen erdiek ere ez bait dute erabiltzen herrietako leku publikoetan. Bestalde, antzeko zerbait gertatzen dela esan behar Zerbitzu ofizialetan, Gizarte-zerbitzuetan eta, zer esanik ez, lantegietan. Kontutan hartzen bada Gipuzkoako batezbestekoa baino eskasagoa dela eskualde erdaldunetan, proportzio horiek bostetik batera jaisten dira. Azpimarratzekoa da euskararen erabilpenik eskasena gazteen eta helduen artean ematen dela. Honela, badirudi euskara ez dela gai aitona-amonek haurtxo txikiekin hitz egiteko besterik.

Azterketa soziolinguistiko orokorretara itzuliz, beste urrats berri bat, 1983. urtean *Euskararen Borroka* izenarekin kaleratu zen ikerketa soziolinguistikoa argitaratzean eman zen. Bertan, Eusko Jaurlaritzako Gizarte-Azterketarako Lantaldeak⁴ J.I. Ruiz de Olabuenaga-ren zuzendaritzapean, Euskara gertakari sozial bezala, Euskararen funtzio sozialak, Euskararen egoeraren definizioa eta Euskararen prozesu soziala aztertzen zituen. Horretarako oinarritzat, 1981eko Erroldako datuak eta beste inkesta pertsonal zabal baten emaitzak azaltzen zituzten. Aldi berean, Euskaldunberrien eta Euskaldunzaharren problematikaren azterketa zehatza burutzen zuten. Azterketaren emaitzekin batera plazaratu diren zenbait konklusio eta erreflexioek Euskararen arazoa hobeki ezagutzen laguntzen dute. Horien artean jaso beharko lirateke bereziki honako hauek:

- Euskara, diote ikertzaileek, zabaltzen ari bada ere, aldi berean ia atzeraezinezko punturaino iristeko arrisku bizian aurkitzen da, bere azken arnasaraino eramanez nahi duen likidazio-prozesu baten ondorioz. Euskara ez da, beraz, bere heriotza sozialetik hain hurbil eta hain berehalakoan inoiz egon.
- Baina, aldi berean, sekula santan ez da egon, horrenbeste probabilitaterekin, hain prest eta hain hornitua, bere errestaurazio sozialerako eta bere heldutasun linguistikorako.

Zientzi gizon eta filologoeekin batera, herriaren aldetik berreskurapen-mugimendu bizia abiatu da. Euskaldunberriak eta Ikastola agertzen dira berreskurapenaren garrantzia bezala. Ideologi mailan erdietsi du euskarak gaztelaniaren aurkako garaipenik ikusgarri eta erabatekoena.

Ikerketa soziolinguistiko honen inguruan sortzen dira hizkuntzarekiko jarrera eta motibazioei buruzko zenbait ikerketa, euskara ikasten ari den jende helduaren artean bereziki. Horrelakoak izan dira Gasteizen Jon Pz. de Arribek egina, Bilbon Julio Mz. Arinasek egina, Pakita Arregik Euskalduntzearenganako jarrerari buruz egindako ikerketa eta Josu Amezagak Komunitate Autonomoan Euskaldunberriei buruz egindakoa. Lan horien emaitzak Hizkuntza minorizatuei buruzko Getxoko kongresuan azaldu ziren⁵.

Azken aldi honetan, gure artean, Soziolinguistika aplikatuaren aldetik egin diren ekinaldirik gehienak udal mailako azterketak izan dira. Lan horien helburua bikoitza da:

- Alde batetik, udal bakoitzean zenbat jende ezagutzen duen euskara, zenbat jende eta zertarako, non eta zenbat erabiltzen duen eta zer-nolako eritzi eta jarrera dituzten euskararekiko, aztertzea suposatzen du.
- Bestetik, egoeraren diagnosi egokia egin ondoren, etorkizunari begira bete beharreko hutsunerik handienak eta norabide nagusiak zeintzuk izan behar duten agertzea ere beharrezkoa da, gaitzari erremediorik jarri nahi bazaio behintzat.

Udal mailako azterketa soziolinguistikoak, oso ugariak izan ez badira ere, esan beharra dago han-hemenka eta ingurugiro ezberdinetan eginak izan direnez gero, balio izan dutela zenbait ondorio ateratzeko. Horien artean azpimarragarrienak, honako hauek izango lirake:

- Euskararen ezagutzari dagokionez, egoera guztiz heterogenoa da, ez bakarrik lurralde euskaldun eta erdaldunen artean, baizik eta eskualde bereko baina adin, jatorri, ikasketak-maila, profesio etab. ezberdineko jendearen artean.
- Euskararen erabilpenari dagokionez, erabilpen guztiz murriztua agertzen da, ez bakarrik erdaldunduak dauden herrietan, baita jenderik gehienak euskara dakien kasuetan ere, lehen aipatu dugun bezala.

- Euskararekiko jarrerei dagokienez, nahikoa baikorrak dira euskaldun jendearen artean ezezik, erdaldunen artean ere. Guztiek Euskara bizirik ikusi nahi dute eta berreskurapenaren alde agertzen dira. Halere, Euskararen alde pertsonalki zerbait egiteko orduan, gutxiago dira horretarako prest daudenak.

Kronologiaz berriena bezala jo dezakegun ikerlana, Hizkuntzaren Transmisioari buruz Siadeco taldeak burutu duena da. Arazo honen arrastoa, txakurrak erbiarena bezala, aspaldi hartutakoa zen. Duela 10 urte egindako lanean ere agertzen bait zen gaur egun erdaldun diren zenbait pertsonak gurasoak eta batez ere aitona-amonak euskaldunak izan zituztela. Horrek esan nahi du, familiak ez duela hizkuntzaren transmisio-funtziorik betetzen, oso orik bederen.

Oraingo azterketa honek, lehenaz gainera, familiak hizkuntz transmisio-funtzioa betetzeari utzi egin diola eta nabarmenki huts egiten duela, frogatu du.

Bestalde, ordea, gertatzen da hizkuntz gaitasun bera duten bi familiak hizkuntz transmisio ezberdina egiten dutela eskualde euskaldun batean bizi ala eskualde erdaldun batean bizi. Ingurugiroak zerikusi handia duela, alegia. Horregatik, hizkuntzaren transmisioa famili bider egiten den zerbait baino gehiago, gertaera sozial bat dela, eta, gertaera sozial bat denez, bere erreproduktio-mekanismoak dituela, horien artean famili bidez egiten den transmisioa dagoelarik.

Lehenago familiak bakarrik betetzen zuela uste zen funtzioa beste agente sozial batzuek, Eskolak, kaleak, Komunikabide sozialek eta, azken batean, gizarte osoak betetzen duela garbi ikusi ahal izan dugu. Horregatik gertatzen da familiak ezer gutxi deza-keela beste agente sozial guztiak aurka jartzen zaizkionean, gaur egun gertatzen den bezala.

Hori garbi ikusi ahal izan da, ez bakarrik Euskara bere bizitzan zehar galdu dutenen artean, baizik eta gorde edo hobetu dutenen artean ere. Familiak kanpoko agente horiek zerikusi handia izan dutela, alegia.

Honek esan nahi du, besteak beste, hizkuntzaren berreskurapen-prozesu bat ezin daitekeela oinarritu famili bidez egiten den transmisioan bakarrik. Familiaren funtzioa, nahiz eta ezinbestekoa

izan, ez da nahikoa gaur egun, eta gero eta gutxiago, hizkuntzaren transmisioa garantizatzeko.

Aurreko orrietan, labur eta axaletik bederen, egin dugun Euskal Herriko Soziolinguistikaren alorreko lan teoriko eta ikerketa aplikatuen erreferentzia honek, konklusio modura, gure Hizkuntz Komunitatearen egoran buruz halako diagnosi orokor bat, Soziolinguistikaren munduan mugitzen garenon artean nahikoa onartua nire ustetan, egitera garamatza.

Euskararen egoeraren diagnosis

Historian zehar Euskarak izan duen lurralde-atzerakadaz gainera, hizkuntza kontserbatu den lurraldeetan izan duen erosio edo higadura ere nabarmena izan da. Euskal zona izeneko ere erdarearen menpean, barrendik pipiak jota dagoen egurraren edo sitsak janda dagoen oihalaren antzera aurkitzeraino. Era horretan, hizkuntzaren ordezkapen-prozesu bat burutzeaz dagoela adierazten duten hainbat sintoma agertuz joan dira. Une honetan alarma-seinale gisara funtzionatzen dutela eta seinale guztiak banan-banan piztuz doazela, ukaezinezkoa gertatzen da.

Seinale honen artean nabarmenenak aipatuko ditugu:

1. Euskaldun elebakar guztiak desagertu direla gure lurraldeetatik. Guztiak elebidun bilakatu dira (Ordezkapenaren hasiera).
2. Alderantziz, erdaldun elebakar asko, gehienak, euskara ikasi ez dutenak eta ikasi beharrik ere sentitzen ez dutenak direla, nahiz kanpotik etorriak nahiz bertan jaiokoak (Ordezkapenaren bigarren pausoa).
3. Horren ondorioz, Euskal Herrian euskara bakarrik jakinez bizitzea ezinezkoa gertatzen den bitartean, erdara bakarrik jakinez bizitzea, posible ezezik, gehingoaren egoera arrunt bilakatzen da (Ordezkapenaren azken-aurreko urratsa).
Honela, elebitasun sozialaren mitoa behin-betiko deuseztaturik gelditzen da.

4. Euskarak, biziko bada, ezinbestekoa duen lurgune edo nukleo geografiko konpaktu minimorik ez duela. Euskal zona deituriko lurgune hori zatikatua eta puskatua aurkitzen da: Erdararen itsaso zabalean aurkitzen den artxipelago baten antzera, lurgune batzuk agerian eta gehienak erdararen urpean betiko gelditzeko arriskuan.
5. Euskaldun izeneko lurguneetan ere ezinezkoa gertatzen da egun osoz eta bizitza sozialaren alor guztietan euskara erabiliz bizitzea, erdarak okupaturik bait ditu ez bakarrik Administrazioa, Irakaskuntza, Komunikabideak etab., baita herririk txikienetako kale eta enparantzak, dendak, tabernak, lantokiak, etab. ere.
6. Bestalde, lehen famili bidez egiten zen hizkuntz transmisio-prozesua azken belaunaldietan nabarmenki huts egiten hasia da. Kontua oraingoa ez bada ere, gaur egun areagotuz doala esan behar da, azken aldi honetako ikerketek agertzen duten bezala.
7. Aipaturiko ikerketa hauek garbi azaltzen dute, bestalde, hizkuntz transmisioa ez dela famili bidez bakarrik egiten, baizik eta beste agente sozial batzuek ere badutela zerikusia hizkuntzaren erreproduzio sozialean eta gaur egun agente edo faktore guzti horiek erdararen erreproduzioaren alde eta euskararen aurka funtzionatzen dutela.
8. Azkenik, euskararen erabilpena maila alarmagarrietara jaitsia dagoela agertzen dute azken aldi honetan egindako ikerlanek: Gipuzkoako probintziari dagokionez, dakiteneen erdiek ere ez dute erabiltzen. Beste probintzietako puntu batzuetan ere egin dira ikerlanak, eta proportzio horiek baxuagoak direla agertzen dute. Kasu guztietan, gazteak eta helduak dira euskara, jakin arren, gutxien erabiltzen dutenak. Haurren eta agureen artean gehiago erabiltzen da. Honek adierazten du, demografiaren dinamika ez dagoela euskararen alde, erdararen alde baizik.

Sintoma edo seinale guzti hauek frogatzen dute, katastrofismoan erori gabe, euskararen egoera benetan larria dela eta euskara/erdara indar-erlazioa erdararen alde desorekatua dagoela zeharo eta hizkuntz ordezkapen-prozesua oso aurreraturik, ia atzera egin ezinezko punturaino iritsirik, aurkitzen dela. Guzti hau ukatu ezinezkoa dela uste dut.

2. Euskal Soziolinguistikaren bide berriak

Hasieratik, eta hitz gutxitan laburbiltzeko, esan dezagun Txepetek lan berri honekin Euskal Soziolinguistikari egiten dion aportazio nagusia honako hau dela: Hizkuntzaren egoeraren diagnosis abiapuntutzat hartu, eta hizkuntzaren berreskurapen-prozesuaren klabe teorikoak era sistematizatu batean formulatzea.

Beste ezertan hasi baino lehen esan dezagun, Txepetxehen ahalegin hori ez dela oraingoa: Nafarroako Diputazioak Nafarroan euskara zertan zen aztertu nahi zuela eta, duela urte gutxi berari entzun bait genion berak ez zuela euskararen heriotzaren diagnosis egiten berriro hasi nahi. Izatekotan ere, egoera horretatik irteko beharrezko klabeen bila ahalegintzeko prest zegokeela. Eta bide horretatik jarraituz eman digu orain tesi honetan azaltzen den lan bikain hau. Nire ustetan, Euskal Herrian orain arte egin den lan teorikorik bikainena, osoena, dudarik gabe.

Orain arte, Euskal Soziolinguistikak Euskal hizkuntz komunitateak bizi duen egoera kritikoaren analisia edo diagnosis egitea lortu du. Horretarako bertan sortutako (Txepetx dela bitarteko bereziki) eta ez hainbeste Europa eta USAkoetatik Kataluniako soziolinguistek egindako lanetatik jasotako erreferentzia teorikoak edo kontzeptualak erabili ditugularik.

Esan behar da, ordea, diagnosi orokor batera hainbat diagnosi partzial eginez iritsi bagara ere, orain arte ez dugula gure artean hortik aurrera egiten jakin; ez gure artean ez bestetan, guk ezagutzen dugun neurrian behintzat. Egoera horren ondorioz, hizkuntzaren berreskurapena bideratzeko beharrezkoak diren erreferentzia teorikoen premian aurkitzen ginela ukaezina dela uste dut.

Txepetxehen lana hutsune hori betetzera etorri da eta ondo betetzera, gainera: hizkuntzaren berreskurapenaren prozesua sistematizazio teoriko batean artikulatzen eta integratzen jakin bait du.

Oinarrizko printzipioak

Sistematizazio teoriko horren xehetasunetan sartu aurretik, azpimarratzea merezi dutela uste dut tesi guztian zehar agertzen diren honako puntu hauek:

1. Teorizazio guztiaren erreferentzi puntua, Hizkuntza bera baino gehiago, *Hizkuntz Komunitatea* edo *Hiztunak* izatea.
2. Hizkuntz Komunitateen edo Hitztunen arteko *berdintasuna*-ren printzipio nagusia oinarritzat hartzea.

Lehen puntuari dagokionez, nahiz eta *Euskara* hitza sarritan erabili Txepetxek bere lanean zehar, gehiagotan aipatzen du *Hizkuntz Komunitatea*, eta ikuspuntu hori bete-betean Soziolinguistikari dagokiona da. Izan ere, Soziolinguistika hizkuntza bat edo beste erabiltzen duen *jende* edo *hiztunez* arduratzen den zientzia bait da. Xehetasun gehiagotan sartuz, Soziolinguistikak aztertzen duena zera da: *Nork*, *Norekin*, *Zertaz*, *Noiz*, *Non*, *Zein kondiziotan*, *Zergatik* etab. erabiltzen duen hizkuntza bat ala beste.

Beste zientzia batzuen ikuspuntua, Hizkuntza bera izan ohi da: hala nola, Hizkuntzalaritza eta Filologiarena eta hauen ingurukoena. Zientzia hauek *Hizkuntza*, hiztunak kontutan hartu gabe, aztertzen dute. Izatekotan ere, hitztunen erabilera aztertzen dute, erabilera horrek hizkuntza berarengan izan dezakeen eragina aztertzeko asmoz.

Soziolinguistikak hizkuntza gertaera sozial bezala hartzen duen bitartean, Hizkuntzalaritzak hizkuntza gramatika bezala hartzen bait du, zentzu zabalean, hau da: sinbolo-sistema artikulatu bat osatuz. Hemendik datoz, beraz, diferentziak.

Eta horregatik, Soziolinguistikak hizkuntza gertaera sozial bezala hartzen duenez, hizkuntzaren erreproduktzio sozialaren gorabeherak zein diren eta nola funtzionatzen duten aztertzea dagokio. Zergatik, hizkuntza bat bizitzen eta hedatzen den bitartean, beste bat desagertzen den edo atzera-pausoak ematen dituen. Zein diren joera horiek sorterazten dituzten faktore eragileak eta nola funtzionatzen duten. Era berean, bi hizkuntza elkarrekin kontaktuan jartzen diren unetik hizkuntza horien arteko erlazioak nolakoak diren, bien arteko indar-erlazioek nola jokatzen duten, etab.

Guzti honekin garbi gelditzen dena, zera da: August Comte soziologiaren sortzaileak aspaldi batean esandako hura, "Giza Erakundearen artean Erakunderik sozialena Hizkuntza da" alegia, Txepetxek ere oso-osorik aitortzen duela, beste hitzekin bada ere, Hizkuntza gertaera sozial bezala tratatzen duenez. Poztekoa da, benetan, Hizkuntzalaritzaren mundutik datorren norbaitek aitort-

tzen duela ikustea munduan existitzen duena ez direla Hizkuntzak, *Hiztunak* eta *Hizkuntz Komunitateak* baizik.

Bigarren puntuari dagokionez, aurreko puntuarekin hertsiki loturik aurkitzen dela eta hau ere teorizazio guztiaren oinarrian dagoela esan beharko litzateke. Izan ere, hizkuntz komunitate guztien arteko berdintasun printzipioaren garrantzia ukaezina baita.

Puntu honi buruz Txepetxek egiten duen lehenbiziko lana da: Hizkuntzen arteko klasifikazio hierarkiko guztiak onartezinak direla garbi agertzea. Hizkuntza bat ez dela "modernoago", "ederrago", "filosofikoago" eta inolako "-ago"rik beste edozein hizkuntzarekiko. Hizkuntz komunitate guztiek, beraz, handi edo txiki, zahar edo berri, beltz edo zuri, izateko eskubide bera dutela behin eta berriz proklamatzeko baita.

Ezin zaiola, beraz, hizkuntz komunitate batek hiztun asko dituelako eta beste batek gutxi dituelako, kantitatearen izenean nagusitasuna eta ezberdintasuna inposatu hiztun gutxiago dituen hizkuntz komunitateari. Gainera, hizkuntz komunitateen arteko berdintasun printzipio hori azken muturreraino eramaten du, eta berdintasun hori errebindikatzeko, ez bakarrik Estatu baten barruan aurkitzen diren hizkuntz komunitate guztientzat, baizik eta mundu osoan zehar barreiatuak aurkitzen diren Hizkuntz Komunitate guztientzat.

Gehiago oraindik: hizkuntz komunitate batek, anglofonoak adibidez, bere hizkuntza internazionala bezala erabilia izateko lukeen pretentsioa edo aspirazioa gogor salatzen du, pretentsio horrek hizkuntz komunitateen arteko berdintasunaren printzipioa apurtzen duelako. Horregatik, bere ustetan, inongo hizkuntza nazionala ez den hizkuntza bat aukeratu beharko litzateke hizkuntza internazionalaren funtzioa betetzeko, inongoa ez den hizkuntza edo ezerezetik sortua. Guzti hori, ezinbestekotzat jotzen duelako hizkuntz komunitateen arteko berdintasuna garantizatzea.

Beste kontu bat da, noski, hizkuntzen arteko berdintasunaren printzipio hori garantizatzeke, hizkuntz inperialismoak eta kolonialismoak nola desegin daitezkeen jakitea eta desegiten asmatzea. Esan beharrik ez dago, espantsionista eta prepotente diren hizkuntz komunitateek ez dutela beren pribilegioak uzteko iniziatibarik hartuko. Hemen ere, beste alor gehienetan bezala, apaldurik dauden hizkuntz komunitateek, elkar hartuz, egin beharko dute berdintasuna lortzeko bide luze eta neketsua.

Bi puntu horien aipamena egin ondoren, sistematizazio teoriakoari buruzko ohar batzuk egiteak merezi duela uste dut.

Sistematizazio teorikoa

Nere ustez azpimarragarriena Txepetxen lanean, berak eskaintzen digun sistematizazio teoriko artikulatu eta integratua da, hain zuzen. Hizkuntza minorizatu edo gutxiengotu baten egoeratik abiatu eta berreskurapena guttiz burutzeraino dagoen bide aldapa-tsuan zerikusia duten elementu guztiak eta bakoitzak zer leku detetzen duten azaltzen asmatu du, laberintoari irtenbidea bilatzeraino, gainera. Ikus ditzagun urratsik nagusienak.

Lehen urratsa. Abiapuntutzat hizkuntzen ikasketa-teoria hartzen du, minorizatu dagoen hizkuntza batek berreskurapen osoa lortzeko, ezinbestekoa bait da hizkuntza hori ikasiko dutenen bideak nolakoak diren aztertzea eta ikasketa horien ondorioz *hiztun oso*-en kopuruak handituz joatea. Hizkuntza lantzen dutenen artean, bi motatako ikasleak bereizten ditu: jatorriz hizkuntza horretako hiztunak eta jatorriz beste hizkuntza bateko hiztunak. Bi talde hauen artean, mota ezberdinetako eta hizkuntz gaitasun ezberdinetako jendea aurkitzen da. Hizkuntz tipologia ezberdinetako jendea, alegia. Tipologia ezberdinetako jendearen artean, hizkuntz gaitasunik altuena lortzen dutenek, nahiz eta abiapuntu ezberdinetatik etorri eta bide ezberdinak eginez ibili, mementu batean elkar hartzen dute, laberintoko bide horretan aitzindari eta bide-erakusle izateko.

Guzti honek ekarri duen argibidea bikoitza da: alde batetik, jatorriz euskaldun izan eta, hizkuntza landuz, "euskaldun oso" izatera iritsi direnen garrantziaz jaberazten gaitu. Horiek bait dira euskal komunitatearen aitzindari eta bide-erakusle izango direnak. Bestalde, hizkuntz ikasketaren teoria honek euskaldunzahar/euskaldunberri dikotomia deuseztatzera garamatza. Izan ere, jatorriz euskalduna izan eta bere jatorrizko hizkuntza landu duena eta jatorriz erdalduna izan eta, euskara ikasi ondoren, sakonki lantzen duena, parekatu ezezik, bateratu ere egiten bait dira. Horrela, lehen aipaturiko dikotomia hori deuseztaturik gelditzen da eta *euskaldun oso* bilakatzen dira.

Bigarren urratsa. Hizkuntz plangintzaren egiteko nagusia, hizkuntz tipologia ezberdinen hobekuntza egitean datzala esaterako-

an ematen du. Garrantzi handiko ikuspuntua, eztabaidagarria gertatzen bada ere zenbait mementutan.

Hizkuntz tipologiaren hobekuntza edo optimizazioa prozesu dinamiko bezala ulertu behar dela adierazterakoan, jendeak, gaur egun duen hizkuntz gaitasunetik abiatuz, bere egoera linguistikoa hobetuz joan behar duela adierazi nahi du. Beheko mailan dagoena (tutik ere ez dakiena) lehen mailara (zerbait ulertzen hastera), eta lehen mailan dagoena bigarren mailara (hitz batzuk esateko gai izatera), eta horrela elebidun oso izatera iritsi arte.

Nire ustez, puntu eztabaidagarriak dira hemen agertzen direnak.

Izan ere, puntu hauek irakurtzerakoan ateratzen den inpresioa, zera da: Hizkuntz Plangintza eta Normalizazioaren arazoa ez ote den boluntarismo baten baitan ipintzen, eta ez ote den behar adina kontutan hartzen hizkuntzak, gertaera soziala denez, bere mekanismo propioak dituela eta mekanismo horien artean Txepetxek aipatu dituen hizkuntz tipologiaren positibizazio eta optimizazioa burutuko badira, hizkuntza minorizatua, zapaldua eta menpean daukan aginte politikoaren eragina ere kontutan hartu behar direla, ezin bait da hizkuntza bezalako gertaera sozial bat aginte politikoaren eraginetik kanpo pentsatu ere.

Egia da, eta Txepetxek berak esaten du, Aginte Politikoaren, Gobernuaren aldaketa batek, besterik gabe, hizkuntz normalizazio bat bidera dezakeelako ustea, guztiz ustela ezezik, engainu bat ere badela. Hori baieztatzeko, Irlandako kasuari buruz Desmond Fennell-ek idatzia aipatzen du. Nere ustez onar daiteke Gobernu edo Aginte politiko baten aldaketak besterik gabe ez duela hizkuntzaren normalizazio-prozesua bideratuko esatea, eta beharrezkoa dela hizkuntz komunitatearen beraren barne-dinamika; baina, aldi berean, esan behar da, baita, Aginte politikoak eta maila ezberdinetako gobernuak sor ditzaketela hizkuntzaren normalizazioaren alde edo aurka eragina izan dezaketela baldintzak: hizkuntzaren normalizazioan, bideak erraztu edo oztopatu egin ditzaketela, alegia. Gehiago oraindik, Txepetxek dioenean hizkuntz komunitate konpaktatu batek Estatu zapaltzaile baten legeetatik inhibitzeraino heldu beharko lukeela, nere ustetan Txepetx bera ari da, ustekabea edo, kasu honetan behintzat, Estatuak duen bazterrezinezko eragina azpimarratzen.

Horregatik, hizkuntz plangintzaren arazoak, nere ustez, bi polo edo puntutan oinarritu behar du: Hizkuntz komunitatearen

barne-dinamikan, alde batetik, eta aginte politikoan, bestetik. Biak dira ezinbestekoak eta ez batari ez besteari ez zaio bere garrantzirik kendu behar. Nolanahi ere, esan behar da, Euskal Herriko Soziolinguistikaren alorrean lanean dihardugunontzat argi berririk ekarri duela Txepetxen planteamenduak hizkuntz plangintza eta normalizazioari buruz, hizkuntz komunitatearen barne-dinamikaren eragina eta betebeharra azpimarratu dituenean.

Hirugarren urratsa. Hizkuntz eskubideei dagokiena, benetan argigarria gertatzen da hizkuntzaren berreskuratzea helburutzat jartzatzen denean. Izan ere, egoera distortsionatu edo antinatural batean aurkitzen den hizkuntza batek egoera horretatik irteteko palanka gisara erabil ditzakeen baliabideak hizkuntz eskubideak bait dira, Txepetxen ustetan. Hiru eskubide natural aipatzen ditu bereziki:

1. Hizkuntza bakoitzak bere lurraldean bere hizkuntz komunitatearen hizkuntza osoa izateko duen eskubidea.
2. Edozein hizkuntz komunitatek bere hizkuntza modu oso batean jaso eta transmititzeko duen eskubidea.
3. Gurasoek seme-alabei beren hizkuntza transmititzeko duten eskubidea.

Azpimarragarria da, hemen aipatzen diren eskubideak, hizkuntz komunitatearen eskubide direla, eskubide pertsonal baino gehiago. Eta izatekotan ere, azken eskubide hauek hizkuntz komunitatearen txertaturik aurkitzen direla. Izan ere, eta hemen dago aipatzen direnean, sarritan eskubide pertsonalak bakarrik aipatzen dira eta oso gutxitan edo inoiz ere ez dira aipatzen hizkuntz komunitateari dagozkionak. Horrela gertatzen da gaur erdara erabiltzeko eskubidea errebindikatzat dutenekin: lehen inoiz gogoratu ez dituzten hizkuntz eskubideez orain hasi direla akordatzen, alegia.

Gehiago oraindik, eskubide kolektibo eta pertsonalen arteko erlazioan Txepetxek gogorarazten digu, Vilhar Trilho-ren aipamen bat eginez, ezin dakiekeela lehentasuna eskubide pertsonalei eman, hizkuntz komunitatearenei baizik. Lurralde bateko hizkuntza propioari zor bait zaio, legetan eta gizarteko praxian, lehentasuna ezezik, nagusitasuna ere, lurralde horretan aurkitzen diren beste hizkuntzetako hizkuntz komunitate bakoitzari ere bere lurraldea zor zaiolarik.

Garrantzi handiko planteamendua dela ezin uka, eta zuzen-zuzenean Espainiako Konstituzioaren 3. artikuluan esaten denaren aurka dagoena. Aipatu artikulua horretan ez bait dira garantizatzen hizkuntz komunitatearen eskubide horiek. Alderantziz baizik, ez dira aintzakotzat hartzen, eta baztertu egiten dira. Izan ere, aipaturiko 3. artikuluan batez ere, hizkuntz komunitateen arteko berdintasunaren printzipioa apurtua eta desegina gelditzen da. Hizkuntza bati, gaztelaniari ("todos los españoles tienen el deber de conocerla [la lengua castellana] y el derecho a usarla") prepotentzia eta nagusitasuna ematen zaion bitartean, beste hizkuntz komunitateei ukatu egiten zaie ("Las restantes lenguas podrán ser oficiales en sus respectivas comunidades Autónomas de acuerdo con sus Estatutos"). Izenik gabeko hizkuntzak dira, zein hizkuntza diren ere ez da esaten ("las restantes"). Era honetan, proklamatzeko da, ez berdintasunaren printzipioa, baizik Subordinazioarena; eta Politika mailan Estatuaren eta Komunitate Autonomoen artean dagoen subordinazio-printzipio hori hizkuntz komunitateen alorrera transferitzen da, L.V. Aracil-ek "Una lley crucial entre el consenso y el canvi" artikuluan dioen bezala. Horrela gertatzen da, nolabait esateko, konstituzioaren artikulua hau konstituzio beraren aurkakoa, antikonstituzionala izatea (14. art.aren aurkakoa), hizkuntz komunitateen arteko diskriminazio edo desberdintasunari konstituzioaren barnean leku ematen bait dio. Esan beharrik ez dago konstituziopean sortu diren Autonomi Estatutu eta Hizkuntza ezberdinen normalizazio-legeek (Euskal K.A.an, Katalunian, Galizian, Valencian eta Nafarroan maila eskasagoan oraindik), aje berdinak joak egoteaz gainera, tope edo sabai bera dutela guztiek: gaztelaniaren nagusitasuna ezin dute aldatu, edo, berdin dena, beste hizkuntzak ezin dira zein bere lurraldean derrigorrez jakin beharrezko egin gaztelania bezala. Horiek horrela, Txepetxek aipatzen dituen hizkuntz komunitateen eskubideak oinarritat hartzea iruditzen zait bide bakarra konstituzioak berak ezartzen dituen hesiak, trabak eta eragozpenak gainditzeko.

Izan ere, egin behar dugun sokatira ez bait da pertsona bakoitzak edo norbanakoak dituen eskubideetan oinarritu behar, hizkuntz komunitate osoaren eskubideetan baizik. Bakarkako eskubide-errebindikazioaren bidetik ezer gutxi lor dezakegu. Gehiezez, gizarte-bizitzako alor batean edo bestean, eta borondate oneko pertsoekin topo egiten dugun neurrian, erabili ahal izango dugu gure hizkuntza noizbehinka; eta, dakigunez, hori ez da kontua; hemen jokoan dagoena, hizkuntz komunitate batek bere osotasunean bere hizkuntzan bizi ahal izatea ala ez izatea bait da.

Horregatik, oso beharrezkoa da gatazka non dagoen eta indarrak zertan gastatu behar ditugun jakitea, ez ditzagun indarrak alferrik gal.

Nere ustez behintzat, hizkuntz komunitate bakoitzak eta, beraz, gureak ere bai, zein eskubide dituen argi eta garbi ulertu, hausnartu eta gure haragi bihurtu behar ditugu. Hau egitea ezinbeztekoa da, ez bakarrik minoria edo elite baten mailan, baizik eta hizkuntz komunitatea osatzen dugun guztion mailan. Izan ere, ideiarik hoberenak eta eraginkorrenak ere bakar baten edo bakar batzuen baitara mugatuak gelditzen badira, antzu gerta daitezke. Gure artean badugu horren esenplurik: Txepetxek orain arte egin dituen lanekin horrelako zerbait gertatu bait da, bera bakarrik samar utzi dugularik. Bere ideiek ez bait dute merezi zuten zabal-kunderik eta oihartzunik izan.

Laugarren urratsa. Hizkuntz komunitate minorizatu bat, bere lurraldean menpekotasun eta atzerakadaren bidea utzi eta, joeraz aldatuz, bere oreka berreskuratzen hasten denean, *etenbeharraren* edo *haustura-tentsioaren* puntuan aurkitzen dela dio Txepetxek.

Euskarari dagokionez, etenbeharraren mementu edo prozesu honek jadanik hizkuntz lurralde konpaktu edo kohesionatu bat bezala funtzionatzen hastea suposatzen du, hau da, Euskararen nagusitasunaren eta lehentasunezko lurralde bezala, hori delako *oraindik* ukipen-zona balitz bezala funtzionatzea uzteko forma bakarra.

Ez da ahantzi behar, ordea, haustura-tentsiora iritsi ahal izatea eragozten duten trabak edo "tapagailuak" ere badirela. Lau mota-takoak aipatzen ditu Txepetxek:

1. Traba politikoa: Hizkuntz Komunitatearen subordinazio politikoa ekartzen duena.
2. Traba legala: Hizkuntz komunitatearen subordinazio legala ekartzen duena.
3. Traba soziala: Hizkuntz Komunitatearen subordinazio soziala ekartzen duena.
4. Traba psikologikoa: Hizkuntz Komunitatearen subordinazio psikologikoa ekartzen duena.

Hizkuntzaren normalizazioa burutzeko, traba horiek gainditu egin behar dira, eta, eginbehar horretan jarraitzen duen bidea, honako hau da:

- Lehenik, hizkuntz komunitatea konpaktatzea, kontzientzia linguistikoa sendotuz.
- Ondoren, zapaltzen duen legediaren aurka presio egitea.
- Gero, galdurik dituen hizkuntz funtzioak bereganatzea.
- Azkenik, gutxiagotasun-konplexuak desagitea.

Hiztunei sortzen zaizkien hizkuntz premia berriei erantzuten ahaleginak egin behar ditu, hizkuntz komunitate oso bezala bizi ahal izateko.

Prozesu hori burutzen den uanean, aldi edo aro berri bat hasten da hizkuntz komunitatearentzat: diskurso berri baten aroa, non, hiztun osoak biltzeaz gainera, esparru sinbolikoa nuklearizatuz eta horren artikulazioa posible eginez, hizkuntzaren barne-dinamika berri bat martxan jartzen den.

Non aurkitzen da euskal komunitatea? Haustura-tentsio horretara iritsi al da? Txepetxek berak dioenez, puntu horren ataria den ordezkapen-prozesuaren desazelerazio-puntura iritsia egongo litzateke. Mementu kritikoan, beraz, bide horretatik abiatzeko, eta desintegrazioa daraman zurrunbilotik irteteko.

Norbaitek pentsa dezake, euskararen egoera larria kontutan izanik, etendura-tentsioaren irtenbide honek filme amerikano baten amaieraren tankera duela eta amaiera zoriontsu bat eman nahi zaiola era injenuo samar batean. Nik ez dut horrelakorik uste.

Alde betetik, Txepetxek, paperean formulatu baino lehen, urte asko pasa dituelako prozesu honi buruan bueltak ematen. Ez da, beraz, mementuko inprobisazioa eta filmeari amaiera polit bat emateko pentsatua, azterketa sakon baten ondorioa baizik.

Beste aldetik, munduan zehar hizkuntzaren normalizazioa lortu duten hizkuntz komunitateak bide horretatik jo dutenak bakarrik izan direlako. Eta Txepetxek munduko hizkuntza askoren kasuak aztertu ditu, ez bat edo bi bakarrik. Ez da, beraz, ameskeria edo ilusio hutsa, badaki zertan ari den.

Konklusio gisara

Txepetxek bere tesian egin duen azalpen teorikoa kontutan harturik, soziolinguistikaren alorrean diskurtso eta kontzeptualizazio berri bat jarri du martxan.

Bi maila aipatu beharko lirateke bereziki puntu honi buruz:

— *Bata*: Erreferentzia bezala erabiltzen duen marko kontzeptuala; hau da, berak asmatu duen eskema teorikoa eta formulatze-ko era egokia; puzzle bateko ereduarekin konpara daitekeena eta hizkuntz komunitatearen normalizazioa lortzeko bidean sortzen diren arazoak non kokatzen diren jakiteko lagungarria gertatzen dena. Berak puzzlearen eredu dibujatu du, edo, nahi bada, laberintotik irteteko bidearen nondik-norakoa asmatu eta azaltzen jarri du, bere tanteo eta erreplikapenekin. Baina azkenean lortu du.

— *Bestea*: Marko teoriko hori definitzerakoan egin dituen azalpen batzuei esker, behin-betiko argituak gelditu dira zenbait puntu, eta gaindituak, diskurtso zaharrari zegozkion beste hainbat.

Lehenbizikoen artean aipatu beharko lirateke hizkuntz komunitateei eta hiztunei ematen dien garrantzia, hizkuntz komunitateen arteko berdintasun-printzipioaren defentsa sutsua, hizkuntz komunitate bakoitzari lurralde bat zor zaiola garbi defendatzea, hizkuntz ikasketaren teoriak ematen dituen argibideak eta hizkuntzaren normalizazio eta plangintzan kontutan izan behar diren elementuen joko eta zerikusia, eta, azkenik, etendura-tentsioari buruz ematen dituen argibideak.

Bigarrenen artean, behin-betiko gainditurik gelditu direnen artean alegia, elebitasun sozialaren trampa edo mitoa, hizkuntzen arteko hierarkia edo subordinazioa, eskubide pertsonalen lehentasuna hizkuntz komunitateari dagozkion aldean, etab. izendatu beharko lirateke. Ondorio bezala, lan teoriko honek, Soziolinguistika aplikatuaren munduan mugitzen garenoi, mesede galanta egin digu, erreferentzia teorikoak argituz.

Txepetxek lanak, bere hutsune eta guzti, Soziolinguistikaren alorreko teorigintzan listoa asko altxatu duela ezin uka. Hemendik aurrera zailagoa izango da, batetik, listoi hori baino goragoko teorizazio-lanak asmatzen eta formulatzen jakitea, eta bestetik,

zailagoa izango da, baita, listoi horren azpitik gelditzen diren sasi-teoriak edo esplikazioak defendatzen jarraitzea.

I.L.

---

¹ Aldi berean argitaratu ziren, batetik, *Euskararen Liburu Zuria*, partaide askoren artean egina, eta, bestetik, "Bases para un futuro plan de actuación en favor de la normalización del uso del Euskara", Siadeco taldeak egina.

² "Algunos aspectos sociolingüísticos del bilingüismo", *Rev. Mundaiz*, n.º 5, 1976, Donostia. "Bilingüismo y Diglosia", in: *Euskal linguística eta Literatura: Bide berriak*, Deusto, 1981. "Descripción lingüística y Sociolingüística del bilingüismo escolar en Euskadi Sur", in: *Homenaje a A. Irigaray*.

³ Ikus "Hizkuntza minorizatuen soziologia (Soziolingüística Kongresuko hitzaldiak: Getxo 1985), Ttartalo, 1986.

⁴ *Euskararen Borroka*, Eusko Jaurlaritza, Gasteiz, 1983.

⁵ Ikus *Hizkuntza minorizatuen soziologia*.

ESTADO ACTUAL Y NUEVOS CAMINOS DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA VASCA

ÉTAT ACTUEL ET NOUVELLES ORIENTATIONS DE LA SOCIO-LINGÜISTIQUE BASQUE

El artículo analiza el estado actual de la Sociolingüística vasca y sus perspectivas inmediatas, agrupando los trabajos realizados en investigaciones teóricas y aplicadas. Se ofrece también el diagnóstico, resultante de estos trabajos, acerca de la situación del euskara. Al mismo tiempo, se ofrece una consideración valorativa de la obra de Txepetx.

En el repaso de las investigaciones teóricas y aplicadas, el autor describe y valora los trabajos de Txepetx, Pedro de Irizar, Aingeru Irigarai, Mari Jose Azurmendi, K. Rotaetxe, F. Exeberria, Txillardegui, J.I. Ruíz Olabuenaga y otros, así como las numerosas investigaciones aplicadas del grupo Siadeco.

El diagnóstico de la situación sociolingüística apunta a que el proceso de sustitución lingüística se encuentra en un punto avanzado: son múltiples los puntos de alarma que lo indican (desaparición de monolingües vascos, multiplicación de monolingües castellanos, pérdida consiguiente de la funcionalidad práctica del euskara, eliminación de un mínimo núcleo geográfico compacto, etc.).

En este contexto de aportaciones e interpretaciones de la realidad, Txepetx ha querido dar un paso nuevo: ha tratado de responder a la pregunta de cuáles pueden ser las bases teóricas sobre las que sustentar la recuperación de la lengua. Hay dos aspectos fundamentales en la sistematización teórica de Txepetx: la comunidad lingüística y no el idioma como punto referencial de la teorización y la igualdad de comunidades lingüísticas como principio básico.

La aportación de Txepetx está precisamente en su sistematización teórica articulada e integrada. Parte de una situación de lengua minorizada y sabe ensamblar todos y cada uno de los elementos del largo proceso hasta la recuperación total de la lengua. Cabe señalar cuatro pasos o elementos: 1) del aprendizaje de lenguas hasta el núcleo simbólico; 2) la planificación lingüística a partir de una tipología lingüística pertinente y adecuada; 3) la recuperación lingüística de la comunidad como meta del derecho de lenguas; 4) la solución de la dependencia y retroceso territorial de la comunidad lingüística minorizada por medio de la tensión de ruptura.

Resumiendo, la aportación de Txepetx en la sociolingüística vasca es doble: en primer lugar está la novedad de su marco conceptual y su acierto en la formulación del esquema teórico; y, en segundo lugar, este nuevo discurso, además de ser una referencia imprescindible para la sociolingüística vasca aplicada, ilumina algunos esfuerzos por la normalización del euskara y deja caduco el viejo discurso del bilingüismo social, de la subordinación de lenguas, de los derechos lingüísticos personales, etc.

L'article analyse l'état actuel de la Socio-linguistique basque et ses perspectives immédiates, en regroupant les travaux de recherche théorique ou de recherche appliquée. A partir de ces travaux il formule aussi un diagnostic concernant la situation de l'euskara. Il énonce enfin un jugement de valeur sur l'oeuvre de Txepetx.

En revoyant les travaux déjà réalisés, l'auteur passe en revue et évalue les travaux de Txepetx, Pedro de Irizar, Aingeru Irigarai, Mari-Jose Azurmendi, Karmele Rotaetxe, F. Etxeberria, Txillardegi, J.I. Ruiz Olabuenaga et autres, ainsi que les nombreuses enquêtes de SIADECO.

Le diagnostic de la situation est que le processus de substitution linguistique est bien avancé: les indicateurs d'alarme sont nombreux (disparition des monolin-

gues basques, multiplication des monolingues castillans, disparition conséquente de la fonctionnalité pratique de l'euskara, disparition du noyau géographique compact minimum, etc.).

Dans le contexte des interprétations de la réalité offertes jusqu'ici, Txepetx a voulu faire un pas de plus: Il a voulu répondre à la question concernant les bases sur les quelles pourrait se fonder un processus de récupération. Il existe deux aspects fondamentaux dans la systématisation théorique de Txepetx. La référence n'est plus l'idiome seul mais la communauté linguistique, d'une part et l'égalité de communauté linguistique devient le principe de base d'autre part.

L'apport particulier de Txepetx réside dans l'élaboration d'un système théorique bien articulé et bien intégré. Partant de la situation d'une langue minorisée il parvient à réunir tous les éléments et toutes les étapes d'un long processus qui doit conduire à la récupération totale de la langue. Voici ces éléments: 1) De l'apprentissage des langues à l'apparition du noyau symbolique. 2) Planification linguistique fondée sur une typologie linguistique pertinente et adéquate. 3) Récupération linguistique de la communauté comme finalité du droit des langues. 4) *Solution de la dépendance et du recul territorial de la communauté linguistique minorisée au moyen d'une démarche de rupture.*

Bref, la contribution de Txepetx à la Socio-linguistique est double: 1°- La nouveauté du cadre conceptuel et l'heureuse formulation du schéma théorique d'une part. 2°- Le nouveau discours proposé devient une référence obligée pour la Socio-linguistique basque appliquée, il éclaire les efforts entrepris en vue de la normalisation de l'euskara et il rend caduc l'ancien discours sur le bilinguisme social, la subordination des langues et les droits linguistiques individuels.